

Friedrich Wilhelm Nietzsche

Sobre veritat i mentida en sentit extramoral (1873)

SÍNTESI DE LES IDEES PRINCIPALS

Joan Ordi Fernández

Si volguéssim reduir aquest escrit de Nietzsche a les seves tesis fonamentals, potser en podríem indicar les 12 següents, sistemàticament encadenades:

1. Per tal de compensar la condició feble, efimera i infeliç de l'ésser humà, la nostra espècie s'ha valgut del recurs que més la distingeix: l'intel·lecte. Aquesta eina, l'ha utilitzada principalment per establir amb ella un criteri de demarcació clar entre *veritat* i *mentida* en un sentit epistemològic general, no moral. Ara bé, obrant així l'ésser humà el que, en el fons, ha creat ha estat, paradoxalment, una gran mentida, tot i l'aparença d'evidència inqüestionable que té aquell criteri de demarcació intel·lectual.
2. Aquesta mentida consisteix en una ficció: conscients de la potència del nostre intel·lecte i de la feblesa del nostre equipament físic natural, emmascarem la vanitat, la supèrbia, la crueltat, la cobdícia i la ignorància que caracteritzen l'espècie humana sota somnis de grandesa, ja que aquella insòlita eina que és l'intel·lecte fa que ens pensem que som l'ésser més important de l'univers.
3. La teoria anglesa il·lustrada del pacte o contracte social (que, de la mà de Hobbes i de Locke, defensa la tesi de la sortida de l'estat de naturalesa per fundar la societat) va ser el primer pas cap a la mentida col·lectiva que Nietzsche vol denunciar, ja que, segons els propis termes de l'acord, dóna lloc a un tractat fictici de pau que, sota l'aparença d'oferir i garantir la civilització, amaga i tapa el que realment som: llops els uns per als altres (recordem l'*homo homini lupus* de Hobbes).
4. La mentida col·lectiva consisteix, doncs, en el fet que aquesta societat, un cop constituïda en virtut del pacte o contracte social, s'inventa una manera uniforme de designar les coses, la fa passar per la veritat inqüestionable, la converteix en obligatòria i la imposa a través de la socialització. La uniformitat designativa del nostre llenguatge és expressió de la mentida en què aquest descansa.
5. Fem, doncs, un ús interessat del llenguatge com a instrument social per a imposar un criteri de demarcació entre *veritat* i *mentida*. O sigui, el llenguatge transmet a les noves generacions aquella manera fictícia de designar les coses i fa de la socialització l'instrument de la perpetuació de la mentida col·lectiva. Per això Nietzsche és considerat un mestre de la sospita: ensenya a sospitar dels interessos amb què la societat promou el llenguatge social.

6. Això vol dir que, per a Nietzsche, el problema filosòfic que té l'ésser humà és, en el fons, un problema lingüístic. O sigui, el problema és el llenguatge. Per això, en la filosofia de Nietzsche les qüestions filosòfiques passen a ser qüestions etimològiques o de genealogia dels mots i de les expressions fonamentals del llenguatge humà. El llenguatge és el problema, perquè, contràriament a la propaganda amb què se'ns l'ensenya, no és l'expressió adequada de la realitat, sinó la prova evident de la mentida social en què tots plegats vivim instal·lats.

7. Això es veu clarament si es considera què és una paraula. Doncs bé, no és res més que l'assignació arbitrària d'un grup de sons o fonemes a un impuls nerviós percebut en els sentits. Per tant, tot el que captem del món exterior no és res més que el que els nostres sentits capten: excitacions completament subjectives que es produeixen en els òrgans de la percepció. D'aquesta tesi, se'n diu *fenomenisme* o *fenomenologisme*, i simplement afirma que no tenim experiència de res més que de fenòmens, o sigui, qualitats sensibles que se'ns presenten als sentits. És una tesi clàssica de l'empirisme anglès, com ja sabem. Per tant, i com ja deia Kant des de la seva postura idealista, amb el nostre sistema sensorial i cognitiu no podem anar a la cosa en si (*das Ding an sich*). Segons Nietzsche, les paraules només serveixen per classificar les impressions en gèneres, segons extrapolacions ben antropomorfes (creades a la nostra mesura i conveniència) i ben arbitràries. Tots els conceptes que les paraules del nostre llenguatge vehiculen són classificacions (delimitacions) convencionals i arbitràries, que fem passar, però, per absolutament certes. Res més lluny de la veritat!

8. El problema del llenguatge, doncs, consisteix en el fet que no ens adonem que les paraules només designen, en el fons, les relacions de les coses amb els homes. No són res més que metàfores d'aquestes relacions i segueixen aquest ordre de formació: un impuls nerviós (impressió en els sentits) suscita una imatge mental (representació interna de la impressió), a la qual associem de manera convencional i arbitrària un grup de sons (formació de paraules sobre la base dels fonemes).

9. Per tant, totes les paraules del nostre llenguatge social són, simplement, metàfores, i no pas instruments objectius per conèixer la realitat. En el seu origen, ja estan contaminades d'un antropomorfisme constant i d'una adaptació subtil del que percebem a les conveniències de la nostra espècie. Per això, i perquè tota paraula no respon a res més que a impulsos nerviosos, cal establir la tesi que les paraules no ens posen en contacte amb l'essència de les coses. I això va adreçat, òbviament, contra Plató i la tradició filosòfica occidental, que han vist en el llenguatge una via certa d'accés a la veritat en si.

10. Aquestes paraules-metàfores ens serveixen com a conceptes, ja que les utilitzem prescindint de l'experiència singular i particularitzada d'on van sorgir i les usem per a equiparar casos no iguals i representar-nos així conjunts, arquetips, classes, que definim segons una suposada propietat essencial comuna a tots els casos a què apliquem la paraula-concepte d'aquesta propietat. O sigui, amb les paraules igualement artificialment les diferències reals i així ens inventem els conceptes. Per tant, tot aquest llenguatge antropomorf no és res més que una gran mentida col·lectiva: opera com una generalització injustificada o anivellament de totes les impressions en conceptes.

11. L'ordre jeràrquic de la societat, amb les seves castes de poder, defensa la mentida col·lectivament compartida que el pacte social origina i en la qual ens ha tancat el

llenguatge que hem après en aquesta societat “civilitzada” que ens ha fet sortir de l’estat de natura. El poder polític i social acaba sancionant moralment l’obligatorietat de seguir instal·lats en la mentida de la societat i de la tradició. El poder fixa el llenguatge que li interessa. I després l’imposa a través de la socialització.

12. L’art i la mitologia, en canvi, són les úniques experiències estètiques que ens permeten de sortir de la gran presó que és la mentida col·lectiva del llenguatge socialment vinculant. Aquí l’intel·lecte és substituït per la creativitat i la imaginació, no condicionades pels interessos de la societat. El gran valor, doncs, de l’estètica per a Nietzsche rau en el fet que pertany al reialme de la intuïció, no pas del concepte, i que no accepta, per tant, la ficció interessada de la veritat. De l’experiència estètica cal esperar la redempció de l’esclavitud del llenguatge.

Si ara unim la tesi 1 amb la tesi 12, la conclusió és directa i clara, ja que se salta en curtcircuit la mediació de totes les altres tesis: si hem utilitzat l’intel·lecte per crear una gran mentida, ara hem d’emprar el poder intuïtiu de l’estètica per redimir la humanitat. Aquesta sembla ser tota la tesi d’aquest breu, encisador i provocador escrit sobre el coneixement i el llenguatge.